

УДК 811.111'27(100):327

МОЖЛИВОСТІ МОВИ ВСЕСВІТНЬОГО СПІЛКУВАННЯ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Тамара Козак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Січових Стрільців, 19, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-98,
e-mail: palm1330@ukr.net*

Висвітлено можливості функціонування англійської мови як мови міжнародного спілкування, а також евентуальну загрозу її існування для етнічної та культурної ідентичності народів світу. Підкреслено доцільність та об'єктивну необхідність запровадження мови інтернаціонального спілкування у практику міжнародних відносин.

Ключові слова: глобальна мова міжнародного спілкування, національні мови, інтеграційні процеси, стандартизація, ідентичність.

Сучасний етап розвитку світового співтовариства характеризується потужними інтеграційними процесами, що охоплюють не тільки економічні, але й політичні сфери, що закономірно викликає поширення ділових та культурних контактів між країнами та народами. Безумовним імперативом інтеграційних процесів є вимога стандартизації та уніфікації соціально-економічних стандартів та політичних принципів управління. А це в свою чергу висуває на порядок денний питання про формування спільної, глобальної мови міжнародного спілкування (*lingua franca*). В сучасних умовах на роль такої мови найпереконливіше претендує саме англійська мова. Причому формування глобальної мови виступає об'єктивним процесом, що відкриває нові можливості для розвитку окремих громадян та держав загалом.

Однак домінування англійської мови у сфері міжнародних відносин викликає певну опозицію, навіть опір з боку представників тієї чи іншої малої нації. Вони вбачають у глобальному поширенні англійської мови, у набутті нею статусу лінгвістичного засобу міжнародного спілкування загрозу власній етнокультурній ідентичності, небезпеку для збереження та розвитку своїх рідних мов. У деяких країнах (Бразилія, Італія, Франція) навіть прийнято закони щодо охорони національної мови. Занепокоєну турботу про збереження національної мови виявляють і деякі інші країни. Цінність збереження власної мови вони вважають вищою за цінності загальносвітового лінгвістичного розвитку у планетарному розумінні значення цього визначення.

Однак, на нашу думку, ці занепокоєння не мають під собою достатньо аргументованої основи, як і острахи стосовно того, що Все всеохоплюючий вплив глобалізації може призвести до витіснення національних мов на узбіччя світового лінгвістичного простору, до поступового зникнення різноманіття

етнічних культур, до їхньої інтеграції у якусь уніфіковану, стандартизовану світову культуру. Ці страхи здаються перебільшеними. Доречно нагадати, що ще 1988 р. Рада міністрів освіти Євросоюзу визнала полікультурний характер Нової Європи та закликала вжити заходів для збереження та гармонійного розвитку національних мов [1, с. 31–32]. Адже саме функціонування національних, навіть регіональних мов є надійною запорукою збереження етносів та національних держав. Нації – це сталі, історично сформовані та життєздатні утворення, які відстоюють свою рідну мову та культуру. Причому історично та теоретично мову завжди розглядали як одну із головних ознак етносу та основу його життєдіяльності. Логіка такого підходу закономірно зумовлює абсурдний висновок про те, що за провадження мови міжнародного спілкування, витіснення нею національних мов має на меті формування якогось єдиного, всесвітнього етносу.

Тому вважаємо, культурна перевага існування мови міжнародного спілкування не повинна викликати полеміку з боку представників будь-якої нації. Зауважимо, що в дискусіях, в яких обговорювали роль англійської мови у сфері міжнаціонального спілкування, донедавна висували аргументи, спрямовані проти поширення американської субкультури. Прибічники цих аргументів наполягали на тому, що поширення англійської мови, її перетворення на мову міжнародного спілкування сприятиме «американізації світового простору», «мовному геноциду», мовному імперіалізму. При цьому прибічники цих поглядів залишають поза своєю увагою той факт, що світова спільнота, численні міжнародні організації не можуть існувати без всесвітньої мови. Тільки завдяки існуванню всесвітніх мов спілкування функціонують десятки міжнародних організацій. Саме світові мови оптимізують спілкування між народами, відкривають людям доступ до найрізноманітніших джерел інформації, що сприяє зближенню та взаємовигідній співпраці держав світу в усіх сферах суспільного життя.

Причому зазначимо, що протягом багатьох століть в історії людства існували найрізноманітніші мови міжнародного спілкування (латинська, німецька, французька, англійська, іспанська, російська). Зокрема, російський вчений Я. М. Боровський пише, що «латина повністю відповідала всім вимогам міжнародного спілкування» [2, с. 72]. Причому саме на основі латинської мови, яка була мовою міжнародного спілкування, утворилися сучасні романські мови. Отже, латина не тільки не витіснила мови інших народностей, але й сприяла їхньому лінгвістичному розвитку.

Водночас зазначимо, що мовами міжнародного спілкування користувалося багато різних народів, але втрати національної ідентичності у них були мінімальні. Слід також зауважити, що доволі давно було зроблено спроби виробити якусь позаісториколінгвістичну мову міжнародного спілкування. Наприклад, ще у 1880-х роках варшавський лінгвіст Л. Л. Заменгоф створив штучну міжнародну мову, що одержала назву «есперанто». Однак ця мова не набула значного поширення, а після Другої світової війни у світовому лінгвістичному співтоваристві почалася дискусія навкруги питання про статус

міжнародної мови інтернаціонального спілкування. Здебільшого її учасники віддавали перевагу саме англійській мові, що і знайшло своє потвердження у сучасних умовах.

Хоча, звичайно, не можна нехтувати тією обставиною, що мови більшості країн (зокрема – Євросоюзу) можуть претендувати на функціонування виключно в межах національних держав, застосовуватись тільки для «внутрішнього» вжитку. Не виключено, що з часом ці мови можуть набути суто етнографічного значення. Хоча з формальної, суто правової точки зору інституції Євросоюзу і визнають рівність мов усіх націй та народностей країн-членів ЄС, однак із об'єктивних причин досягнення рівноправності у функціонуванні цих мов здається малоімовірним.

Оскільки інтеграційні процеси передбачають встановлення пріоритету загальноєвропейських норм над національними, виникає потреба у функціонуванні мови (або мов) міжнаціонального спілкування в межах об'єднаної Європи. На статус таких мов можуть претендувати тільки мови найрозвинутіших та найчисельніших націй Європи, держави яких слугують центрами тяжіння для трудової міграції із інших країн ЄС. З огляду на це, в усіх країнах Європи останніми десятиліттями актуалізується потреба у вивченні мов міжнаціонального спілкування в межах ЄС (передусім, англійської). За словами англійського лінгвіста Д. Кристала, мова стає потужною, якщо держава стає могутньою [3, с.14].

Великою мірою ступінь готовності країни до вступу в Євросоюз (зокрема, України) визначається ступенем оволодіння його населенням цими мовами. Для європейця володіння кількома мовами слугує найважливішою передумовою високої конкурентоспроможності на загальноєвропейському ринку праці. Саме тому багато урядів європейських країн у своїх стратегічних освітніх програмах віддають пріоритет вивченню саме іноземних мов. Згідно з розробленою в ЄС концепцією мультилінгвізму, мета мовної політики Євросоюзу полягає не тільки у збереженні європейської мовної палітри, але у сприянні оволодінню громадянами іноземними мовами. (з 1 січня 2012 р. мовною політикою займається комісар з мультилінгвізму Л. Орбан). У таких країнах, як Австрія, Бельгія, Нідерланди тощо, проблему оволодіння іноземними мовами в учбових програмах висувують на перший план. Причому пріоритетне значення надають саме англійській мові. Згідно з дослідженнями, у 13-ти із 27-ми країн Євросоюзу англійська є першою з іноземних мов, що вивчаються у школах. Причому спостерігається загальноєвропейська тенденція починати вивчення цієї мови з раннього віку. А 2002 р. на Барселонському саміті Євроради було оголошено про впровадження в європейську освіту принципу «рідна мова плюс дві іноземні» та «індикатора мовної компетентності». Згідно із цим принципом, всі учбові заклади ЄС повинні запровадити вивчення як мінімум двох іноземних мов.

Слід визнати, що запровадження мови міжнародного спілкування, з одного боку, відкриває націям та окремим людям значно ширший доступ до одержання інформації, до світової культурної різноманітності. Проте з іншого –

функціонування та поширення такої мови, дійсно, створює загрозу втрати різноманіття мовної та культурної спадщини світу. Отже, виникає необхідність вирішити певну суперечність між загрозою поглинання мовою міжнародного спілкування етнокультурного різноманіття світу і необхідністю збереження мовного та культурного надбання багатьох націй світу, збереження їхньої етнокультурної ідентичності.

Таку ж саме роль у сучасних умовах може виконати і англійська мова. Причому статус міжнародної мови англійська одержала цілком закономірно. Із початком визволення Західної Європи англо-американськими військами 1944 р. англійська мова прийшла у західноєвропейські країни, де у післявоєнний період набула надзвичайного поширення. Поступово за нею закріпилася роль глобальної мови. Зокрема, видання «Економіст» зазначає: «Англійська мова посіла місце мови світового рівня і невід'ємної частини революції глобальних процесів» [4, с. 39].

Безумовною причиною поширення та популяризації англійської мови в другій половині ХХ століття стало перетворення Сполучених Штатів Америки у наддержаву, їхнє панування в економічній, політичній та культурній сферах усього світу. Як зазначає Д. Кристал, тепер 85% міжнародних організацій використовує англійську мову як робочу [3, с. 28]. Англійська мова – це мова міжнародного бізнесу: мова міжбанківських операцій, економічних трансакцій, торгівлі. Саме на цій мові ведуть бізнес переговори, маркування країни-виробника теж традиційно вказують англійською. Багатонаціональні корпорації забезпечують можливість вивчення англійської мови своїм співробітникам просто на робочих місцях. Чимало організацій використовує англійську як робочу мову і вимагає її знання від усіх претендентів на службові посади у своїх структурах. Слід також додати, що англійською мовою сьогодні видають значну кількість наукових публікацій.

Отже, англійська мова як мова міжнародного спілкування зміцнює свої позиції в усіх сферах діяльності людства. І саме поширення вживання англійської мови у світі зумовлює посилення опору «борців за національну ідентичність», передусім в країнах Євросоюзу. В деяких із них не тільки поширюється євроскептицизм, але й спостерігається справжня «єврофобія», яка набирає обертів. Як писав з цього приводу відомий німецький журналіст Д. Л. Зільд, «раптом згадали данці, німці, французи, британці після багатьох років економічної інтеграції про свою «ідентичність» і почали, на кшталт Лаокоона, битися із ненажерливим пітоном Брюсселем, який нібито хоче їх проковтнути» [5, с. 37].

Зазначимо, що протягом останніх десятиліть у країнах Євросоюзу дійсно відбувається стандартизація та уніфікація у деяких сферах суспільного життя. Однак це стосується саме соціально-економічної сфери: рівня розвитку промисловості, зайнятості населення, урбанізації життя європейських народів, соціального характеру держави, якості життя, рівня розвитку масової інформації тощо. У цих сферах, дійсно, англійська мова займає провідні позиції.

Однак це зовсім не створює загрози для етноідентифікації європейських народів: суттєві відмінності між ними, що визначають їхню ідентичність (мова, культура, історія, традиції), зберігаються і не можуть бути відібраними.

Після розширення Євросоюзу на схід мовна ситуація в ЄС значно ускладнилась: кількість робочих мов у загальноєвропейських інституціях набула неприпустимого обсягу. Причому будь-які документи, що мають загальноєвропейський характер, необхідно перекладати на мови всіх без винятку країн-членів ЄС (це обходиться європейським платникам податків у 1 млрд євро щорічно і забезпечує роботою 3000 викладачів). До цього ж, регіональні мови (баскська, каталонська, галісійська, гельська тощо) також претендують на звання європейських і вимагають перекладу всіх документів Євросоюзу.

Водночас така ситуація створює додаткові труднощі у сфері спілкування співробітників європейських інституцій. Тому для спілкування між собою вони змушені звертатися до англійської мови. До того ж, інституційна інтеграція країн Європи вимагає узгодження політичної термінології, уніфікації соціально-економічних та політичних дефініцій. Без стандартизації термінології неможливе успішне функціонування спільних політичного, економічного та правового полів об'єднаної Європи.

Ми вважаємо, що використання англійської мови як мови міжнаціонального спілкування виявляється єдино розумним та доцільним у ситуації загальноєвропейського мовного хаосу. Хоч Римські угоди, на підставі яких і існує Євросоюз, проголошують рівність усіх мов країн-членів ЄС, однак на практиці внутрішнє листування євровичовників обмежується трьома основними мовами Союзу – французькою, німецькою і, передусім, англійською як мовою міжнародного спілкування.

Можна дійти висновку, що саме англійська мова має всі перспективи перетворитися на європейську мову інтернаціонального спілкування, адже вона є «світовою мовою нашого часу» [6, с. 12].

Отже, мовну ситуацію, що складається в межах Євросоюзу можна охарактеризувати як поступовий, однак неухильний перехід на англійську мову, яка сприяє спрощенню та оптимізації комунікативних контактів громадян ЄС і на інституційному, і на побутовому рівні.

Із цього незаперечного факту Україна повинна зробити для себе певні висновки. Оскільки Україна обрала стратегічний шлях входження до інтегрованої Європи, то у лінгво-культурологічній галузі перед нею повстають завдання активного сприяння оволодінню населенням європейськими мовами, що полегшить входження України до загальноєвропейського мовного простору; інтенсивного розвитку, підвищення конкурентоспроможності української мови та культури. Зауважимо, що вся українська освітня система потребує модернізації, складовою частиною якої має бути підвищення педагогічної уваги до вивчення іноземних мов в усіх освітніх установах.

Водночас із цим потребує зміцнення національна ідентифікація громадян, що потребує подальшого розвитку української мови, проте це зовсім не суперечить визнанню англійської мовою міжнародного спілкування. Навпаки,

така позиція сприятиме входженню України до світового та європейського поля культурного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Resolution Meeting Within the Counsel on the European Dimension in Education (24 May 1988). – ATEE News, 1992/1993,28/39. – С. 31–32.
2. *Боровский Я. М.* Латинский язык как международный язык науки (к истории науки) / Я. М. Боровский // Проблемы международного вспомогательного языка. – М., 1991. – С. 70–76.
3. *Crystal David.* English as a global language / David Crystal. – Cambridge University Press. – 148 p.
4. The Economist, 21 December, 1996.
5. *Wild D.* Europa Patria / D. Wild. – Der Spiegel, 1992. – P. 44.
6. *Домашнев А. И.* К проблеме языка общения в объединенной Европе / А. И. Домашнев. – М. : Наука, 1994. – 104 с.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.2011 р.

Прийнята до друку 05.05.2012 р.

THE ROLE OF A LANGUAGE OF INTERNATIONAL COMMUNICATION IN PRESERVING ETHNOCULTURAL IDENTITY.

Tamara Kozak

*Ivan Franko National University of Lviv,
Sichovykh Striltsiv St., 19, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-98,
e-mail: palm1330@ukr.net*

The possibilities of English functioning as lingua franca as well as its eventual threat for ethnical and cultural identity of the peoples of the world are highlighted. The expedience and objective necessity of introducing the language into the practice of international relations are emphasized.

Key words: global language, international communication, national languages, integration, standardization, identity.

**ВОЗМОЖНОСТИ ЯЗЫКА ВСЕМИРНОГО ОБЩЕНИЯ
В СОХРАНЕНИИ ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ****Тамара Козак**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Сечевых Стрельцов, 19, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-41-98,
e-mail: palm1330@ukr.net*

Освещены возможности функционирования английского языка как языка международного общения, а также эвентуальной угрозы его существования для этнической и культурной идентичности народов мира. Подчеркнуты целесообразность и объективная необходимость введения языка интернационального общения в практику международных отношений.

Ключевые слова: язык международного общения, национальные языки, интеграционные процессы, стандартизация, идентичность.